

Vereniging van
Geestelijk VerZorgers

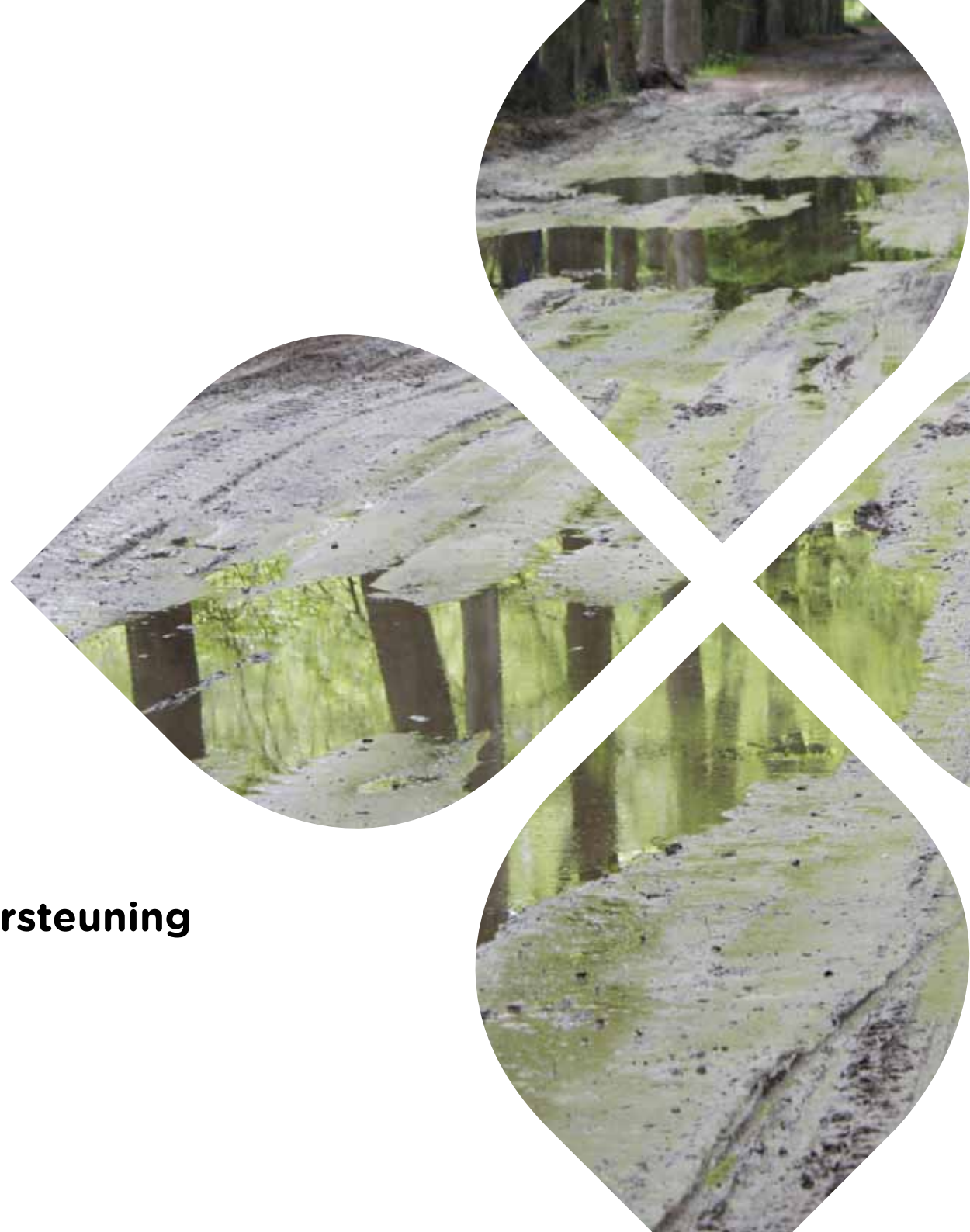
Met je voeten in de modder

Geestelijk verzorger en ethiekondersteuning

Uitnodiging symposium VGVZ 2017

maandag 26 juni, 9.30 uur - 15.30 uur

Het Vechthuis Utrecht

Met je voeten in de modder

Geestelijk verzorger en ethiekondersteuning

Onlangs werd in TGV het Handboek ethiekondersteuning gerecenseerd. Alhoewel positief over het verantwoorde boek verzucht de recensente tegen het einde wel: *“Mooi in theorie (...), maar blijf als ethiekondersteuner toch vooral mét andere zorgverleners met je poten in de modder staan en wees blij met alles wat er aan morele reflectie op gang komt”*.

Een mooi startpunt voor het jaarsymposium van de VGVZ. Want veel geestelijk verzorgers hebben in hun werk met ethiekondersteuning te maken. Dat de praktijk weerbarstig en niet zelden rommelig is, is een reden te meer om

daarop met elkaar te reflecteren en stappen vooruit te zetten.

In de hoofdlezing verkent Angeline van Doveren de raakvlakken tussen geestelijke verzorging en ethiekondersteuning. Zij heeft ervaring als geestelijk verzorger én als ethicus, en promoveerde onlangs magna cum laude in de filosofie. In zijn reactie situeert Hans Evers de ethische ondersteuning door geestelijk verzorgers tegen de achtergrond van maatschappelijke ontwikkelingen.

In de workshops staan hoofdzakelijk best practices voor moreel beraad centraal, ontwikkeld door geestelijk verzorgers zelf. Er zijn workshops die zijn ontstaan in de context van een ziekenhuis (1), van de ouderenzorg (2 en 4), de jeugdzorg (3), de verstandelijk gehandicaptenzorg (4), en defensie (5). Sommige sessies zijn vooral geschikt voor wie nog aan het begin staat van het ontwikkelen van moreel beraad (3 en 4). Bij een aantal wordt ook nadrukkelijk aandacht besteed aan de bijdrage van ethiek-activiteiten aan de profilering van geestelijk verzorgers (1 en 2). Een voor de meesten nieuw maar toch ook herkenbaar thema is Moral Injury: professionals die - achteraf - schuld en schaamte ervaren naar aanleiding van hun handelen (5). En wie samen met Angeline van Doveren nog wil doorgaan op de lezing, maar dan in de vorm van een deugdethische oefening, kan deelnemen aan workshop 6.

Door de opzet van de dag is er gelegenheid om twee workshops te volgen.

Dagvoorzitter is Freda Dröes, voorzitter van de symposiumcommissie en VGVZ-bestuurslid.

Programma

- 9.30 Ontvangst
- 10.00 Welkom en opening door dagvoorzitter Freda Dröes
- 10.05 Interactieve peiling uitgangspositie deelnemers o.l.v. Hans Evers
- 10.15 Hoofdlezing door Angeline van Doveren *Ethiekondersteuning als geestelijke verzorging*
- 10.45 Reactie door Hans Evers *Geestelijk verzorger en ethiekondersteuning hier en nu*
- 11.15 Eerste ronde workshops
- 12.45 Lunch
- 13.30 Tweede ronde workshops
- 15.00 Interactieve peiling slotpositie deelnemers o.l.v. Hans Evers
- 15.10 Afsluiting door dagvoorzitter Freda Dröes

Workshops in het kort:

- 1. Ethiek op de kaart zetten in je zorginstelling**
door Annie Hasker
- 2. Dilemma's bij dementie**
door Tim van Iersel
- 3. Box voor morele jamsessies**
door Tjeerd van der Meer
- 4. Moreel beraad op maat maken**
door Marcel Oostenbrink
- 5. PTSS haalt mij uit mijn slaap, Moral Injury houdt mij wakker!**
door Erwin Kamp
- 6. Deugdethische oefening. Een experiment**
door Angeline van Doveren

Met je voeten in de modder

Geestelijk verzorging en ethiekondersteuning

Informatie over lezingen en workshops

Lezing

Ethiekondersteuning als geestelijk verzorger

door Angeline van Doveren

De relatie van geestelijke verzorging en ethiekondersteuning wordt nogal eens als spanningsvol ervaren. Door middel van een persoonlijk ervaringsverhaal wil ik onderzoeken, hoe en waarom ethiekondersteuning juist sterk aan geestelijke verzorging kan raken.

In 2013 verruilde ik mijn baan als geestelijk verzorger voor die van ziekenhuisethicus. In die functie werk ik onder meer als gespreksleider moreel beraad vanuit socratisch perspectief. Moreel beraad leerde ik gaandeweg begrijpen als een morele praktijk, waarin de gespreksleider een specifieke rol en verantwoordelijkheid heeft.

Mede dankzij de terugkoppeling van deelnemers aan moreel beraden werd mij duidelijk dat het gespreksleiderschap aspecten van mijn voormalige werk als geestelijk verzorger in zich heeft. Onder bepaalde voorwaarden blijkt moreel beraad bijvoorbeeld een bevrijdende en helende praktijk te kunnen zijn. Als ziekenhuisethicus voel ik mij daardoor toch weer geestelijk verzorger, misschien nog wel meer dan toen ik daadwerkelijk geestelijk verzorger was. Soms moet je eerst iets weggoien, om het te vinden.

*Dr. Angeline van Doveren studeerde theologie en religiewetenschap aan de Theologische Faculteit Tilburg, en filosofie aan de Universiteit Utrecht en de Vrije Universiteit Amsterdam. Begin dit jaar werd haar dissertatie *Habitus des Denkens, Prüfstein des Glaubens. Verzweiflung als religionsphilosophische Kategorie* aan de Universität zu Köln met het predikaat *magna cum laude* gewaardeerd. (Publicatie is voor eind dit jaar voorzien.)*

Van 2003 tot 2013 werkte zij geestelijk verzorger in diverse zorginstellingen. Sinds 2013 is zij ziekenhuisethicus bij Rijnstate, en adviseur ethiek bij het Spaarne Gasthuis. Zij is gastdocent bij verschillende opleidingen geestelijke verzorging en ethiek.

Locatie- & reisgegevens naar Het Vechthuis in Utrecht

Party- en congrescentrum
Het Vechthuis
Jagerskade 13-15
3552 TL Utrecht
Telefoon 030 261 3543
www.vechthuis.nl

Het Vechthuis is zowel met de auto als met het openbaar vervoer goed te bereiken.
Er is voldoende gratis

parkeergelegenheid. Vanaf station Utrecht Centraal Jaarbeursplein gaat er elke 7 minuten een bus (bus 4 richting Zuilen, bus 5 naar Maarssen of bus 6 naar Overvecht Zuid). Na 10 minuten uitstappen bij halte Anton Geesinkstraat. Op hun website staat de routebeschrijving

Aanmelding vóór 16 juni

De kosten van het symposium bedragen € 80 voor leden van de VGVZ en € 105 voor niet-leden. Dit is inclusief de lunch en alle consumpties. Studenten betalen op vertoon van hun collegekaart € 35. U kunt zich digitaal aanmelden via de website van de VGVZ.

Graag tot ziens op 26 juni in Utrecht!

De voorbereidingscommissie,
Freda Dröes, Hans Evers, Marcel Oostenbrink en
Christien den Draak

Lezing

Geestelijk verzorger en ethiekondersteuning hier en nu

door **Hans Evers**

De geestelijk verzorger heeft met betrekking tot ethiek altijd een rol gespeeld. Hij of zij was er voor individuen, voor organisaties en voor de samenleving. Men ondersteunde in de afgelopen decennia op verschillende manieren. Wat zou in de hedendaagse omstandigheden gedaan en gelaten moeten worden?

Achtergrond voor deze overweging is het feit dat Nederlanders tegenwoordig hun morele kernovertuigingen niet meer aan externe instituties ontlenen (kerk en moraalboeken, wetenschap en best practices), maar in communicatie met de omgeving intern ontdekken vanuit eigen ervaring en beleving. Dit noodzaakt de geestelijk verzorger tot een transitie in rol en positie van 'ambassadeur/geautoriseerd interpreet van leer en moraal' of 'hulpverlener die coacht vanuit best practice denken' naar een nieuwe positie en rol die: 1) de persoonlijke oriëntatie faciliteert als het leven kantelt, 2) het individu ondersteunt in zijn communicatie over zijn overtuigingen met zijn omgeving, en 3) de (sub)samenleving assisteert in het omgaan met vele, soms tegenstrijdige overtuigingen.

Drs. Hans (J.H.S.) Evers is geestelijk verzorger in het Leids Universitair Medisch Centrum. Publicatie van een artikel van zijn hand is voorzien: Sustainable Building. Contemporary Architecture of Chaplaincy and Spiritual Care. In: Ewan Kelly and John Swinton, Re-membering the Soul of Healthcare: Critical reflections on the future of Health and Social Care Chaplaincy. (Najaar 2017).

Workshop 1

Ethiek op de kaart zetten in je zorginstelling

door **Annie Hasker**

In 2009 is in de Isalaklinieken een nieuw beleid ten aanzien van ethiek in gang gezet. Annie Hasker heeft toen een vaste aanstelling gekregen voor acht uren per week bij de onderwijsafdeling van het ziekenhuis met als opdracht om moreel beraad in het ziekenhuis te implementeren. Inmiddels zijn we zeven jaar verder en is er een stuurgroep ethiek, zijn er twaalf gespreksleiders moreel beraad en zijn er vorig jaar 67 bijeenkomsten moreel beraad gehouden. Ook hebben alle medewerkers het 'zakkaartje ethiek'.

Tijdens de workshop schets ik de stappen die de afgelopen jaren in Isala zijn gezet, en welke keuzes ik heb gemaakt. Daarna gaan we in gesprek over de vraag met welke factoren je in je instelling rekening moet houden bij het ontwikkelen van ethiekbeleid. Ook onderzoeken we welke specifieke mogelijkheden de verschillende instellingen hebben. Dat loopt uit in het bedenken van een beleid dat je over vijf jaar gerealiseerd wilt hebben.

Drs. Annie Hasker is geestelijk verzorger bij de Isalaklinieken in Zwolle..

Workshop 2

Dilemma's bij dementie

door **Tim van Iersel**

Dementie roept veel morele dilemma's op. Als geestelijk verzorger heb je een uitgelezen kans én de opdracht om hierin een belangrijke bijdrage te leveren binnen jouw werksituatie. Tijdens deze workshop ontdek je welke specifieke waarden bij dementie op het spel staan. Je leert welke dilemma's dat oproept en oefent om daarover in gesprek te gaan. Tevens krijg je handvatten om dit binnen jouw werkplek en daarbuiten aandacht te geven en ethiek op de agenda te zetten, onder andere door gebruik van sociale media.

Maak zodoende ethiek specifiek en profileer je met een duidelijke methodiek.

Drs. Tim van Iersel is geestelijk verzorger en ethicus bij WoonZorgcentra Haaglanden (WZH). Hij heeft aan de wieg gestaan van de ontwikkeling van ethisch beleid en trainingen binnen zijn organisatie. Tim begeleidt daarin Ethisch Beraad en geeft trainingen Ethiek. Zijn specialisme is ethiek bij dementie. Meer info: www.timvaniersel.nl.

Workshop 3

Morele jamsessies

door **Tjeerd van der Meer**

In deze workshop staan we stil bij een spel dat binnen Jeugdhulp Friesland is ontwikkeld om medewerkers te helpen bij morele vragen en dilemma's. Medewerkers in de organisatie kunnen hier zelfstandig mee aan de slag om een moreel beraad te houden. Het overkomt ons allemaal: een situatie waarin we het gevoel hebben dat er iets niet klopt, of "zo mag het nooit meer". Soms lig je er wakker van of voelen we het in onze buik. Dat zijn signalen dat je te maken hebt met morele vragen.

In deze workshop bespreken we uitgebreid dit startpunt waaraan medewerkers kunnen herkennen dat ze met morele vragen te maken hebben, we kijken naar hoe medewerkers daarmee omgaan in de praktijk, en hoe de box voor morele jamsessies daarbij kan helpen. Er is alle gelegenheid om eigen casuïstiek in te brengen, maar er is ook casuïstiek beschikbaar uit de praktijk van de jeugdzorg.

Drs. Tjeerd van der Meer is sinds 2007 geestelijk verzorger bij Jeugdhulp Friesland. Hij bezoekt kinderen en jongeren op 24-uurslocaties, traint medewerkers en gaat gesprekken aan met (pleeg) ouders over thema's als rouw, geloof en identiteit. De box voor morele jamsessies is in 2012 samen met medewerkers en ethicus Frank Huser (Stenden Hogeschool) ontwikkeld.

Workshop 4

Moreel beraad op maat maken

door Marcel Oostenbrink

In deze workshop krijg je een opzet van moreel beraad aangereikt die aangepast is op de werksituatie in de zorg voor verstandelijk beperkten en de ouderenzorg. En daarmee krijg je ook zicht op de vrijheid waarmee je het moreel beraad kunt inzetten.

Het moreel beraad zoals Marcel Oostenbrink dat toepast, geeft ruimte aan de emoties die bij de deelnemers een rol spelen en geeft ook ruimte aan de drang om direct tot een oplossing te willen komen. Er wordt niet gefocust op het krijgen van één waarde die de prioriteit zou moeten hebben. De aanpassingen zou je zorg-ethisch kunnen noemen. Het doel van moreel beraad is niet om ethische standaarden te halen, maar om met elkaar door reflectie verder te komen in de zorgpraktijk.

De aangepaste opzet van het moreel beraad wordt besproken en daarna ook geoefend. Wie nog niet eerder moreel beraad deed, kan hier goed ontdekken hoe het werkt.

Drs. Marcel Oostenbrink is geestelijk verzorger bij de Baalderborg Groep (Hardenberg e.o.).

Workshop 5

PTSS haalt mij uit mijn slaap, Moral Injury houdt mij wakker!

door Erwin Kamp

Aandacht voor Moral Injury bij veteranen is een relatief nieuw aandachtsgebied in de veteranenzorg in Nederland. In de Verenigde Staten is sinds de jaren negentig van de vorige eeuw al aandacht voor dit onderwerp. Prof. Dr. Jonathan Shay kwam er in zijn werk als psychiater achter dat een deel van de Vietnamveteranen die hij begeleidde niet lijdt aan een Post Traumatisch Stress Syndroom, maar wel last heeft van onder andere schuld en schaamte tijdens en na hun uitzending.

Maar wat is Moral Injury eigenlijk? Hoe is het te herkennen? En hoe kunnen we hier het beste mee omgaan? In deze workshop zullen we bij bovenstaande vragen stilstaan en op zoek gaan naar de betekenis ervan voor de geestelijke begeleiding van mensen, ook in de zorg.

Drs. Erwin Kamp is hoofd van de Dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij Defensie.

Workshop 6

Deugdethische oefening. Een experiment

door Angeline van Doveren

De deugd zit spreekwoordelijk in het midden. Dit midden moet niet verward worden met het grijze gemiddelde. Het juiste midden is, zo leren we van Aristoteles, de positie van de moed. Moed die nodig is om te kunnen staan voor wat je ter harte gaat.

Na een korte theoretische inleiding over deugdethiek gaan we in deze workshop een-op-een aan de slag met een deugdethische oefening. In deze oefening leren we elkaar te helpen bij het vinden van en woorden geven aan de moedige positie, in een situatie waarin niet direct helder is wat het goede is om te doen. We werken met voorbeelden uit de eigen praktijk van de deelnemers.

We sluiten ons experiment af met de vraag, in hoeverre de deelnemers zich tijdens deze oefening al dan niet konden blijven identificeren met hun geestelijk-verzorger-zijn.

